

64, 72, 81-82, 86-87, 106-107, ayrıca bk. İndeks; Mehdi Melikzâde, *Târîh-i İnkılâb-ı Meşrûtiyyet-i İrân*, Tahran 1371 hş., I, 172-173, 221, 246-247, 251-252, 271, 276-280, 320-322, 329-332; II, 785-787; ayrıca bk. İndeks; Şâhruh Ahavî, *İrân'da Din ve Siyaset: Pehlvi Devrinde Ulema-Devlet İlişkileri* (trc. Selahattin Ayaz), İstanbul 1990, s. 61-81; Mazlum Uyar, *İrân'da Modernleşme ve Din Adamları*, İstanbul 2008, s. 37-50, 233-243; Hüseyin Mahbûbî Erdekânî, "Seyyid Muhammed Tabâtabâî", *Rehnûmâ-yi Kitâb*, XXI/1-2, Tahran 1357 hş./1978, s. 25-36; J. Foran, "The Strengths and Weaknesses of Iran's Populist Alliance: A Class Analysis of the Constitutional Revolution of 1905-1911", *Theory and Society*, XX/6, Amsterdam 1991, s. 795-823.

ABDULLAH KAHRAMAN

TABBÂH, Muhammed Râgıb

(bk. RÂGIB et-TABBÂH).

TABERÂNÎ

(الطبراني)

Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (ö. 360/971)

Mu'cemleriyle tanınan hadis hâfızı.

Safer 260'ta (Aralık 873) Akkâ'da doğdu. Erken yaşta öğrenim amacıyla Şam'daki Taberiye'ye gittiğinden Taberânî diye şöhret buldu. Yemen'den Şam'a göç eden Lahm kabilesine mensup olduğu için Lahmî nisbesiyle de anıldı. Hadisle uğraşan babasının teşvikiyle on üç yaşında iken Taberiye'de hadis dinlemeye başladı. Hadis tahsili maksadıyla 274 (887) yılından itibaren yaklaşık yirmi beş yıl boyunca pek çok ilim merkezine seyahat etti. Kudüs, Remle, Akdeniz kıyısındaki Kaysâriye, Humus, Halep, Tarsus, Dimaşk, Mısır, Yemen, Mekke, Medine, Bağdat, Basra, Kûfe ve İsfahan onun dolaştığı belli başlı yerlerdir. On yıl sonra tekrar İsfahan'a gitti ve hayatının son altmış yılını burada geçirdi. Taberânî ilim yolculuğu yaptığı elli kadar yeri *el-Mu'cemü's-şâğır*'de zikreder (I, 23, 29, 77). Bu özelliğinden dolayı tabakat müelliflerince "rahhâl-cevval" sıfatlarıyla anılan Taberânî seyahatleri sırasında birçok kişiden hadis rivayet etti. *el-Mu'cemü'l-evsaf*'ta adlarını sıraladığı hocalarının sayısı 2000'e ulaşmaktadır (Kettânî, s. 135). Hâşim b. Mersed et-Taberânî, Ebû Zür'a ed-Dimaşki, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Mutayyen, Ebû'l-Abbas İbn Süreyc, Nesâî, İbnü'l-Cârûd ve Ebû Avâne el-İsferâyîni hocalarından bazılarıdır. Ebû Abdullah İbn Mende, Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû's-Şeyh,

İbn Merdûye, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Cârûdî, İbn Fâris onun talebeli arasında yer alır. Taberânî, İsfahan'a ikinci defa gidişinde şehrin valisi Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Rüstem kendisine büyük ilgi gösterdi ve devlet hazinesinden maaş bağladı. Ölümüne kadar bu maaşla geçindi ve 29 Zilkade 360'ta (23 Eylül 971) vefat etti, Hz. Ömer zamanında burada şehid düşen sahâbî Hamâme ed-Devsî'nin yanına defnedildi. Taberânî'nin hadislerle meşgul olan Muhammed adında bir oğlu, Fâtıma adında bir kızı vardı. Güzel ahlâkı, ölçülü konuşması ve talebelerine karşı güzel muamelesiyle bilinen Taberânî, Selef akidesini benimseyerek hayatı boyunca ehl-i hadîsin düşünce çizgisinden uzak çevrelerle mücadele etmiştir (İbn Mende, XXV, 356). Ehl-i beyt'e ve Hulefâ-yi Râşidîn'e büyük saygı duyardı. Bir sohbet sırasında İsfahan Valisi İbn Rüstem'in Hz. Ebû Bekir ile Ömer aleyhinde bazı sözler sarfetmesi üzerine oradan ayrılmış ve bir daha yanına uğramamıştır (Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 916).

Taberânî zamanının hadis hâfızı diye nitelenmiş (İbn Hallikân, II, 407), hadis, ensâb ve tarih bilgisiyle döneminin en önde gelen âlimlerinden olmuştur. Şii hadis hâfızı Ebû'l-Abbas İbn Ukde, Taberânî'nin bir benzerini daha görmediğini söylemiş, Büveyhî Veziri Ebû'l-Fazl İbnü'l-Amîd de huzurunda gerçekleşen bir müzakerede Taberânî'nin Ebû Bekir İbnü'l-Ciâbî'ye üstün gelmesi üzerine, "Şu an keşke vezir değil Taberânî olsaydım" demiştir (İbn Mende, s. 344, 347). Son derece zengin bir rivayet malzemesine sahip olan Taberânî'den talebesi Ebû'l-Abbas eş-Şîrâzî 300.000 hadis yazdığını ifade etmiştir. Kendisine bu kadar çok hadis rivayet etmesinin sebebi sorulduğunda Taberânî bu kadar hadisi toplama uğrunda otuz yıl hasır üzerinde yatmaya katlanarak ilmi seyahatler yaptığını söylemiştir (*a.g.e.*, XXV, 336). Bu birikimi sayesinde İslâm dünyasının çeşitli yerlerinden gelen talebelerin en önemli başvuru kaynağı olmuştur (Zehebî, *A'lâmü'n-nübela*, XVI, 120). Çok uzun yaşadığı için dedelerle torunların aynı kaynaktan hadis almalarına ve isnadın Resûlullah'a daha kısa yoldan ulaşmasına vesile teşkil etmiştir. Taberânî kaynaklarda sika, sebt ve âdil olarak nitelenmiş, onun kuvvetli hâfızasına ve dindarlığına vurgu yapılmış (İbnü'l-Cevzî, VII, 54), hadisin "sıdk ve emânet sıfatlarına sahip süvarileri"nden biri kabul edilmiştir (Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 916). Hanbelî mezhebine mensup olan (İbn Ebû Ya'lâ, II, 49-51) ve mü-

fessir olarak da tanınan Taberânî'nin büyük bir tefsir yazdığından söz edilmektedir (Dâvûdî, I, 205). Kıraat ilmini Ali b. Abdülazîz el-Begavî ve Ahfeş ed-Dimaşki'den öğrenmiş, Ali b. Yahyâ b. Abdküye ve Ebû Nuaym el-İsfahânî gibi âlimlere kıraat hocalığı yapmıştır (İbnü'l-Cezerî, I, 311). Öte yandan bazı âlimlerin eleştirilerine muhatap olmuş, özellikle kendisinden megâziye dair haberler naklettiği Mısırlı râvî Abdürrahîm b. Abdullah el-Berki'nin ismini onun kardeşi olan ve kendisine ulaşamadığı Ahmed ile karıştırdığı için talebesi Ebû Bekir İbn Merdûye tarafından tenkit edilmiştir. Ancak Zehebî ve İbn Hacer'e göre Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn* adlı eserinde bu karışıklığın farkında olduğunu dile getirmiş ve Ahmed derken Abdürrahîm'i kastettiğini söylemiştir. Ayrıca bu iki müellif, söz konusu eleştirilerin iyi niyetle yapılmadığı kanaatindedir (*Tezkiretü'l-huffâz*, III, 916; *Lisânü'l-Mizân*, III, 73-74). İsfahanlı hadis hâfızı Kıvâmüssünne et-Teymî de Taberânî'yi eserlerinde ileri derecede münker ve mevzû rivayetlere ve sahâbîlerle ilk nesilleri kötöleyen ferd hadislerle yer vermekle suçlamıştır. Ancak Zehebî'ye göre bu durum Taberânî'ye özgü değildir. Nitekim III. (IX.) yüzyılın başlarından itibaren hadis âlimlerinin çoğu, bir hadisi isnadıyla naklettikleri zaman artık o hadisin sorumluluğunun kendilerinden çıktığını düşünmüşlerdir (İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, III, 75).

Eserleri. 107 eserinin bulunduğundan söz edilen Taberânî'nin (İbn Mende, XXV, 359-365) en meşhur kitapları şunlardır: 1. *el-Mu'cemü'l-kebir*. Türünün en geniş hacimli örneği olan eserde aşere-i mübeşşereden başlayarak sahâbe adları yarı alfabetik biçimde sıralanmıştır. Az hadis rivayet eden sahâbîlerin bütün rivayetlerini, çok hadis rivayet edenlerin bir veya birkaç rivayetini eserine almayı düşünen Taberânî (*el-Mu'cemü'l-kebir*, I, 51), Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer'in rivayetlerine eserinde yer verirken Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ebû Saîd el-Hudrî ve Hz. Âişe'nin rivayetlerini zikretmemiş, Ebû Hüreyre'nin rivayetlerini ise *Müsnedü Ebî Hüreyre* adıyla ayrı bir kitapta toplamıştır. XIII-XVI ve XXI. ciltlere ait nüshalar bulunmadığı için bu ciltlerin yerine birer fihrist cildi konularak yayımlanan eserdeki rivayet sayısının 60.000 olduğu şeklindeki kayıt (Kettânî, s. 135) doğru olmayıp Selefî neşrinde 21.700 rivayet yer almaktadır (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, I-XXV, Bağdat 1397-1403/1978-1983, 1404-1410/1984-1990; Musul-Kahire 1405/

1984; Beyrut 1414/1993; Riyad 1415/1994; nşr. Muhammed Habîb el-Hîle, Tâif 1988; eksik kısımları Taberânî'nin diğer kitaplarından ve başkalarına ait eserlerden tamamlamak suretiyle nşr. Ebû Muhammed el-Asyûtî, Beyrut 2007). Eserin eksik ciltlerinden bazıları daha sonra neşredilmiştir (XIII. cilt, kısmen nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi, Riyad 1415/1994; nşr. Târik b. İvazullah, Riyad 1993; XIII-XIV. ciltler, nşr. Sa'd b. Abdullah el-Humeyyid – Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî, Riyad 1429/2008; XXI. cilt, kısmen nşr. Sa'd b. Abdullah el-Humeyyid – Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî, Riyad 1427/2006). *el-Mu'cemü'l-kebir*'in *Kütüb-i Sitte*'ye olan zevâidleri Heysemî'nin *Mecma'u'z-zevâ'id*'inde yer almaktadır. Yine Heysemî, eseri *el-Bedrü'l-münîr fî zevâ'idü'l-Mu'cemi'l-kebir* adıyla bablara göre tertip etmiş (*DîA*, XVII, 293), İbn Balaban da *el-Mu'cemü'l-kebir*'deki hadisleri konularına göre düzenlemiştir. Eser üzerine Şaban Soylu tarafından yüksek lisans çalışması yapılmış (İstanbul 1999), Adnân Ar'ûr (Riyad 1990) ve Sa'd b. Hâlid el-Fevzân (Riyad 1990) tarafından eser için ayrıntılı dizinler hazırlanmıştır. 2. *el-Mu'cemü'l-evsa'if*. Taberânî'nin, "Bu kitap benim ruhumdur" dediği eserde 2000 kadar hocasına ait 30.000 rivayete yer verildiği söylenecektir (Kettânî, s. 135), kitaptaki hadis sayısı bundan daha az ve bazı nüshalarda fark-

lıdır (Mahmûd et-Tahhân neşrinde 9485, Târik b. İvazullah neşrinde 9489). **Çoğunlukla** hocalarının garîb ve ferd rivayetlerini aldığı için *Dârekutnî*'nin *el-Efrâd*'ına benzetilen bu eserde aziz ve münker rivayetlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Rivayetlerin bir kısmı *el-Mu'cemü'l-kebir*'de de mevcuttur (nşr. Muhammed Ahmed İbrâhim, Mısır 1398; nşr. Mahmûd b. Ahmed et-Tahhân, I-XI, Riyad 1405-1416/1985-1995; nşr. Târik b. İvazullah – Abdülmuhsin b. İbrâhim el-Hüseynî, Kahire 1416/1995; nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil, Amman-Beyrut 1999). **Heysemî**, *Mecma'u'l-bahreyn fî zevâ'idü'l-Mu'cemeyn*'inde *el-Mu'cemü'l-evsa'if* ile *el-Mu'cemü's-şâgîr*'de yer aldığı halde *Kütüb-i Sitte*'de bulunmayan rivayetleri tesbit etmiştir. Mahmûd et-Tahhân eser hakkında hazırladığı fihristi ayrıca neşretmiştir (Riyad 1416/1995). 3. *el-Mu'cemü's-şâgîr*. Taberânî, bu eserde alfabetik olarak sıraladığı 1161 hocasının rivayetlerinden birer veya ikişer örnek kaydetmiştir. Eserde ayrıca müellifin hocalarından nerede ve ne zaman hadis dinlediğine, bazı hadislerin sıhhatine dair açıklamalara, râviler hakkında bilgilere, rivayet şekline ve yolculuk yaptığı yerlere dair ayrıntılara yer verilmiştir (Palabıyık, XIV [2001], s. 199-203). *el-Mu'cemü's-şâgîr*'in birçok baskısı yapılmıştır (Delhi 1311; nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Medi-

ne 1388/1968; Kahire 1968, 1983; Beyrut 1403/1983, 1406/1986, 1995; Mekke 1992). Zehebî bu eserden seçtiği hadislerle *el-Erba'ünü'l-büldâniyye*'sini oluşturmuştur (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, *el-Mu'temed*, Beyrut 1988, I, 40-121). Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emîr eseri, çeşitli nüshalarını karşılaştırıp rivayetlerini sıhhat derecesini belirterek *er-Ravzû'd-dânî ile'l-Mu'cemi's-şâgîr li't-Taberânî* adıyla yeniden neşretmiştir (Beyrut 1405/1985). Seyyid Tâlib Hüseyin (Bahâvelpûr İslâm Üniversitesi, ts.) ve Abdülcebbar Zeydî (1410/1990, Pencap Üniversitesi) *el-Mu'cemü's-şâgîr*'in tahkik ve tahrîcini doktora tezi, Sâlih Saîd Muhammed Zehrânî de bir kısmının tahkik ve tahrîcini yüksek lisans tezi olarak (1407/1987, Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü's-şerîfa ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye) hazırlamış, Mahmut Taşkın da bir yüksek lisans tezi yapmıştır (*Meşyeha Türü Eserlerin Ortaya Çıkışı ve Taberani'nin el-Mu'cemü's-Sağir'i*, 2003, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Abdülazîz Muhammed es-Sedhân kitabın bir fihristini yayımlamış (Riyad 1403/1983), Selâhaddin b. Ahmed el-İldîbî, Taberânî'nin eserdeki değerlendirmelerini esas alarak küçük bir cerh-ta'dîl kitabı yazmıştır (*Mu'cemü'l-cerh ve't-ta'dil min kelâmi'l-hâfiz et-Taberânî fi'l-Mu'cemi's-şâgîr*, Mekke 1413/1992). İsmail Mutlu kitabı Türkçe'ye çevirmiştir (*Mu'cemü's-sağir Tercüme ve Şerh*, I-II, İstanbul 1996). 4. *Kitâbü'l-Evâ'il*. Tarih boyunca ilk defa yapılan şeylere dair seksen altı rivayeti ihtiva etmektedir (nşr. Muhammed Şekûr b. Mahmûd, Beyrut 1403, 1407; Süyûtî'nin *el-Vesâ'il*'i ile birlikte, nşr. Ebû Hacer Muhammed Zağlûl, Beyrut 1406/1986; nşr. Mervân Atıyye, Beyrut 1992). 5. *el-Ehâdisü't-tivâl*. Uzun metinli doksan dokuz hadisi içermektedir (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi, *el-Mu'cemü'l-kebir* içinde, Kahire, ts. [Mektebetü İbn Teymiyye], XXV, 189-324; nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1992). 6. *Mekârimü'l-ahlâk*. Çoğunluğu merfû 239 rivayetten oluşmaktadır (nşr. Fârûk Hammâde, Rabat 1399/1979; nşr. Ahmed Şemseddin, Beyrut 1409/1989; İbn Ebû'd-Dünyâ'nın *Mekârimü'l-ahlâk*'i ile birlikte, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1409/1989). Son kısmı eksik olan eser üzerine Suat Koca, *Erken Dönem Mekârim-i Ahlak Literatürünün Ahlak-Değer İlişkisi Bakımından İncelenmesi* adıyla bir yüksek lisans tezi yapmıştır (2002, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 7. *Fazlü'r-remy ve ta'limih*. Altmış rivayeti kapsamaktadır (nşr. Muhammed b. Hasan b. Ahmed

Taberânî'nin *el-Ehâdisü't-tivâl* adlı eserinin ilk iki sayfası (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 470)

el-Gumârî, Mekke 1419). Müjdat Uluçam, *Süleyman b. Ahmed et-Taberânî ve Fadlu'r-Remy ve Ta'limih Adh Cüz'ü* ismiyle yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1990, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **8. Kitâbü'd-Du'â'**. Eserde Hz. Peygamber'den nakledilen dualara dair 2255 rivayet yer almaktadır (nşr. Muhammed Saîd b. Muhammed Hasan el-Buhârî, Beyrut 1407/1987; Riyad 1429). Ebû'l-Eşbâl Sagîr Ahmed Şâgîf, *el-Müstedrek* adlı çalışmasında (s. 105-120) *Kitâbü'd-Du'â'*'yı neşredenini, biyografilerini bulamadığını söylediği seksen kişinin biyografilerinin geçtiği kaynakları göstermiştir (Riyad 1414/1993). **9. Müsnedü's-Şâmiyyîn**. Sahâbe adlarına göre alfabetik düzenlenmiştir (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, I-IV, Beyrut 1409-1416/1989-1996). **10. es-Şülâsiyyât**. Eserde üç râvi ile Hz. Peygamber'e ulaşan âlî isnadlı rivayetler yer almaktadır (diğer beş şülâsiyyât ile birlikte nşr. Ali Rızâ Abdullah – Ahmed Bezre, Dimaşk-Beyrut 1406/1986). **11. Cüz' fihî tu-ruku hadîsi "men kezebe 'aleyye"** (nşr. Muhammed b. Hasan b. Ahmed el-Gumârî, Beyrut 1417/1997; nşr. Ali Hasan Ali Abdülhamîd – Hişâm b. İsmâil es-Sekkâ, Amman 1410/1990; nşr. Abdülhamîd Râif, Beyrut, ts.). **12. Men ismühû Aât' min ruvâti'l-hadîs** (nşr. Hişâm b. İsmâil es-Sekkâ, Riyad 1405/1985). **13. Kitâbü's-Sünne** (kısmen nşr. Abdullah b. Sâlih el-Berrâk, *Mecelletü Câmî'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye*, XLVII [Riyad 1425/2004], s. 13-94). **14. ez-Ziyâdât fî Kitâbi'l-Cûd ve's-sehâ** (nşr. Âmir Hasan Sabrî, Beyrut 1423/2003). **15. Hadîs li-ehli'l-Başra** (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 85/8, vr. 110-126). İbn Merdüye, bu kitaptan yaptığı seçmelerle *Cüz' fihî in-tikâ' min hadîsi ehli'l-Başra*'yı oluşturmuştur (nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil – Müs'ad Abdülhamîd Sa'denî, Beyrut 1426/2005).

Taberânî'nin bugün sadece adları bilinen eserleri dışında yazma halinde bulunan kitapları şunlardır: *Cüz' fihî mâ in-tehâbehû Süleymân li'bnihi Ebî Zer* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 105, vr. 228-236); *Cüz' min hadîsihi 'ani'n-Nesâ'i* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 107, vr. 310-320); *Ehâdis* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 107/12, vr. 274-279); *Erba'atü mecâlis min mecâlisi't-Taberânî* (Köprülü Ktp., Fâzil Ahmed Paşa, nr. 252, vr. 113-120). Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fihî zikrû Ebî'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî (Menâkıbü't-Taberânî)* adıyla bir risâle kaleme almış (bk. bibl.), burada Ta-

berânî'nin biyografisine, menkıbelerine, rüyalarına, ilmî ve ahlâkî şahsiyetine ve eserlerinin listesine yer vermiştir. Onun ilmî kişiliği üzerinde Mustafa Gündoğdu bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Kahire, ts. (Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 51; a.mlf., *el-Mu'cemü's-şâgîr*, Beyrut 1403/1983, I, 23, 25, 27, 29, 58, 77; a.mlf., *ed-Du'â'* (nşr. Muhammed Saîd b. Muhammed Hasan el-Buhârî), Beyrut 1407/1987, neşredeninin girişi, s. 13-49; Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fihî zikrû Ebî'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî: Menâkıbü't-Taberânî* (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* [nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi] içinde), Kahire, ts. (Mektebetü İbn Teymiyye), XXV, 329-368; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hânâbile*, II, 49-51; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 54; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 407; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 119-130; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, III, 912-917; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 311; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, III, 73-75; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekür el-Meyâdinî), Beyrut 1418/1998, s. 332; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (Lecne), I, 204-206; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 30; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 279; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 135; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 393-396; Mustafa Gündoğdu, *Taberânî'nin Hadis İlimindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 1999), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 116-119; Abdülkadîr Palabyık, "Taberânî ve el-Mu'cemü's-sağîr Adli Eseri", *DÜİFD*, XIV (2001), s. 191-203; M. Yaşar Kandemir, "Heysemî", *DİA*, XVII, 292-293; Abdülkadîr Şenel, "İbn Merdüye", a.e., XX, 184.

MEHMET GÖRMEZ

TABERÎ,

Abdülkadîr b. Muhammed

(عبد القادر بن محمد الطبري)

Ebû Bekr Muhyiddîn Abdülkadîr b. Muhammed b. Yahyâ b. Mekrem el-Hüseynî et-Taberî el-Mekkî (ö. 1033/1624)

Arap edebiyatı ve tarihi âlimi,
hatip ve şair.

17 Safer 976'da (11 Ağustos 1568) Mekke'de doğdu ve burada yetişti. Bazı kaynaklarda doğum yeri Tâif, doğum yılı 972 (1564) olarak geçer. Soyu Hz. Hüseyin'e ulaşır. Ataları 570 (1174) yılı civarında Taberistan'dan Mekke'ye göç etmiştir. İyi bir eğitim alması için kendisiyle bizzat babası ilgilendi; bir ilim ve edebiyat çevresi oluşturan aile ortamından yararlandı. On iki yaşında hıfzını tamamladıktan sonra Yahyâ b. Muhammed el-Hattâb, İbn Zahîre ailesinden Ali b. Cârullah, Muhammed b. Muhammed el-Behnesî, Şemseddin er-Remlî, Cemâleddin Hüseyin b. İsmâil el-İsâmî, Ali b. İsmâil el-İsâmî, Abdurrahman eş-Şirbînî, Muhammed b. Abdülâzîz ez-Zem-

zemî, Ahmed b. Fazl Bâkesîr ve Ali el-Kârî gibi âlimlerden ders aldı. Nevevî'nin *el-Erba'üne'n-Neveviyye*'sini, Neseffî'nin *el-'Akâ'id*'ini, İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini, Şeyhülislâm Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Menhecü't-tullâb*'ını ezberledi. Fıkıh, hadis, Arap edebiyatı ve tarihi alanlarında kendini yetiştirdi. Öğrenimini tamamladıktan kısa bir süre sonra Filistin'deki el-Hallî şehrinde Mescidü'l-Hallî'e imam oldu (Ömer Ferruh, II, 372). 1018 (1609) yılında Kâbe'nin imamlığına tayin edildi. 1033'te (1624) ramazan bayramı namazını kıldırmaya hazırlanırken Yemen Valisi Haydar Paşa'nın Taberî'nin Şâfiî olması sebebiyle bu görevi Hanefî mezhebine mensup bir imama verdiğini duyunca çok üzüldü ve 1 Şevval 1033 (17 Temmuz 1624) tarihinde vefat etti. Cenaze namazı bayram namazının ardından kılınıldı ve Cennetü'l-muallâ kabristanına defnedildi (Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, s. 152). İbn Ma'sûm 1030 (1621), Şevkânî 1032 (1623) yılında öldüğünü kaydeder (*Sülâfetü'l-âsr*, s. 43; *el-Bedrü't-tâli'*, I, 372). Geniş bilgiye sahip olan Abdülkadîr et-Taberî, usta bir hatip, şair ve yazar olup şiiirlerinde ve nesirlerinde edebî sanatları maharetle kullanmıştır. En önemli öğrencilerinden biri Halîfe b. Ebû'l-Ferec ez-Zemzemî'dir. Eserlerinin çoğunu Mekke şerifi Hasan b. Ebû Nümeyy'in isteğiyle yazmıştır.

Eserleri. A) Tarih ve Siyer. 1. *İnbâ'ü'l-beriyye bi'l-enbâ'i't-Taberiyye*. Ailesinden olan Taberistanlılar'ın biyografilerini içerir. Altmış dört varaklık tek ve eksik nüshası Mekke'deki Harem-i şerif Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 16). 2. *Keşfü'n-nikâb 'an ensâbi'l-erba'ati'l-aqtâb* (Kahire 1309; nşr. Muhammed Ömer el-Hüsâmî el-Beyrûtî, Kahire 1316/1898). 3. *Neş'e-tü's-sülâfe bi-münşe'ati'l-hilâfe* (*Neş'e-tü's-sülâfe fî menşe'i'l-hilâfe*). İmâmet, vezirlik, emirlik, devlet teşkilâtında yer alan görevler, halifeler ve sultanlar hakkındadır. Mekke tarihi ve Mekke şeriflerine dair önemli eserlerden biri olup yazma nüshası Mekke'deki Ümmü'l-kurâ Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 1818). Süleymaniye Kütüphanesi'nde de (Esad Efendi, nr. 2949) eksik bir nüshası mevcuttur. Eser Hamed el-Arinân tarafından doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1973, İngiltere Saint Andrews Üniversitesi). 4. *Delâ'ilü'l-İmâme* (Necf 1946, 1963). 5. *el-Müsterşid fî imâmeti 'Alî b. Ebî Tâlib* (Necf, ts. [el-Matbaatü'l-Haydariyye]). 6. *Risâle fî'l-mü'ellefti kulûbühüm mine's-şahâbe*. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 585)